

Constantin DRĂGULESCU

**Botanica populară
românească
în
Țara Bârsei**

Editura
Universității
Transilvania
din Brașov

2024

EDITURA UNIVERSITĂȚII TRANSILVANIA DIN BRAȘOV

Adresa: Str. Iuliu Maniu nr. 41A
500091 Brașov
Tel.: 0268 476 050
Fax: 0268 476 051
E-mail: editura@unitbv.ro

Editură recunoscută CNCSIS, cod 81

Copyright © Autorul, 2024

Referenți științifici:

Prof. univ. dr. Ilie MOISE, Institutul de Cercetări Socio-Umane, Sibiu

Lector univ. dr. Oana-Viorica DANCI, Universitatea „Lucian Blaga” din Sibiu

Descrierea CIP a Bibliotecii Naționale a României DRĂGULESCU, CONSTANTIN

Botanica populară românească în Țara Bârsei /
Constantin Drăgulescu. - Brașov : Editura Universității
"Transilvania" din Brașov, 2024

Conține bibliografie

ISBN 978-606-19-1735-8

CUPRINS

Introducere	5
Metode folosite în culegerea informațiilor de botanică populară.....	7
Teritoriul cercetat.....	30
Istoricul semnalărilor informațiilor etnobotanice din teritoriu.....	33
Plantele cunoscute și valorificate de românii din Țara Bârsei.....	37
Plante superioare (Cormobionta).....	37
Plante inferioare (Thallobionta).....	160
Indexul alfabetic al fitonimelor populare românești locale	171
Plante superioare Cormobionta).....	171
Plante inferioare (Thallobionta).....	203
Concluzii	209
Listă cu localități cercetate și persoane chestionate.....	210
Bibliografie..	215

Introducere

Cunoștințele populare despre plante reprezintă alături de altele din diverse domenii o inestimabilă avuție a unei etnii. Cu cât locuitorii unei țări sau regiuni dețin mai multe informații despre plantele din jurul lor, cu atât mai ușor pot trăi și supraviețui, știind ce pot mânca din natură, cu ce se pot trata, îmbrăca, încălzi, înveseli, juca etc. Etnobotanica este un domeniu care este parte atât a folclorului cât și a științei populare, a culturii și limbii.

În decursul vremii s-a notat un valoros material etnobotanic românesc referitor la peste 4.000 specii vegetale. Se cunosc aproape 30.000 de nume populare românești de plante, peste 1020 specii medicinale, 950 alimentare, 180 tinctoriale. Sute de plante au (avut) întrebuințări casnice, magice, rituale. Peste 800 sunt subiectul unor proverbe, 400 al unor legende, 250 al unor ghicitori.

Această monografie este redactată după modelul celorlalte scrise de noi și publicate în 1992, 1995, 2012, 2013, 2015, 2017, 2018, 2019. Partea cea mai dezvoltată conține speciile de plante cunoscute și folosite de localnici enumerate alfabetic (după denumirea științifică) La fiecare specie s-a notat numele științific (uneori cu sinonimii, nume mai vechi sau mai noi sub care pot fi găsite în diverse alte lucrări), autorul care a numit-o astfel (nume prescurtat conform uzanțelor), denumirile populare românești utilizările (medicinale, alimentare, furajere, decorative, rituale, casnice etc.). La o serie de specii, mai ales alimentare, sunt notate soiurile identificate. Când unele specii au organe componente cu nume interesante sau diversificate, s-au semnalat și acestea (ex. conul bradului, amentul salciei ș.a.). În a doua parte a cărții sunt redată, tot alfabetic, numele populare

românești cu corespondentele lor științifice, lista cu localitățile cercetate și persoanele chestionate și bibliografia. Denumirile localităților sunt ordonate alfabetic, la fiecare notându-se numele și prenumele persoanelor intervievate, în unele cazuri și anul nașterii. În situațiile în care interlocutorii nu au dorit să le fie înscris numele am trecut informațiile lor sub termenul anonim sau anonimă, unde am avut acordul și ocupația. În cazurile în care informațiile sunt preluate din bibliografie sunt precizați autorii și anii apariției lucrărilor.

În această monografie, sunt inserate pe lângă categoriile de plante alimentare, medicinale, tinctoriale, textile, decorative, casnice, rituale, mistice, magice, mitice, ludice și speciile vegetale identificate în unele ghicitori și proverbe.

Această monografie etnobotanică s-a realizat în condițiile în care găsirea de localnici buni cunoscători ai lumii vegetale este tot mai dificilă, răspunsurile la chestionare greu acordate cu unele date dubioase ori confuze.

Ceea ce s-a cules până acum este de o mare valoare științifică și culturală, un tezaur pe care puține națiuni au reușit să-l descopere.

METODE FOLOSITE ÎN CULEGEREA INFORMAȚIILOR DE BOTANICĂ POPULARĂ

Principala metodă de strângere a informațiilor de botanică populară a fost chestionarul. De-a lungul timpului, am folosit chestionare cu un număr variabil de întrebări. Primul chestionar publicat a fost unul etnomicologic (C. Drăgulescu, 1981), al doilea, trei ani mai târziu (C. Drăgulescu, 1984) folosit la redactarea monografiei *Botanica populară în Mărginimea Sibiului* (tipărită în 1992). Este vorba despre Chestionarul CE1, conceput în 1976. Din anul 1977, la investigațiile din Țara Făgărașului (monografie apărută în 1995), am lucrat cu Chestionarul CE2. În *Botanica populară românească în Valea Hârtibaciului* (editată în 2012) am valorificat răspunsurile celor 170 de întrebări din Chestionarul CE3 redactat în anul 2006. În *Botanica populară românească în sudul Transilvaniei* (din anul 2013) am folosit informațiile culese în monografiile anterioare. La următoarele monografii vizând Țara Branului (2015), județul Teleorman (2017), județul Vâlcea (2018) și Țara Secașelor (2019) am folosit chestionare deja redactate și variante ale acestora. Începând cu anul 1997 am antrenat și studenți și masteranzi în investigații etnobotanice, rezultatele fiind evidențiate în 53 lucrări de licență și masterat și peste 30 de referate.

Dacă până în 2010 am folosit chestionarele într-un dialog direct, față în față cu persoana informatoare, începând din acest an am apelat și la poșta electronică și, mai ales, la telefon. A fost necesară formarea a șase numere pentru a găsi o persoană cu care să derulez întrebările din chestionar (nereușitele datorându-se unor deranjamente, apeluri zadarnice, posturi telefonice anulate ori inexistente, a lipsei de interes pentru subiectul discuției propuse ș.a. Selectarea persoanelor apelate am făcut-o pe baza numelor care evidențiau toponime din zonă (ex.: Apolzan, Armenean, Bârsan, Lisan, Mărginean Păucean, Răhăian, Țichindelean etc.

Cea mai mare dificultate a fost găsirea celor mai potrivite persoane pentru a răspunde întrebărilor. Pentru aflarea acestora am încercat:

- să obțin numele unor persoane cunoscătoare ale plantelor, recomandate de preoți, de cadre didactice, de consăteni, de rude, de primari etc. (nume aflate de la foști și actuali colegi de ai mei, de la rude, cunoscuți).
- să aflu numele unor persoane utilizatoare/iubitoare de plante medicinale, alimentare, ornamentale și tinctoriale (în acest sens am prezentat elevilor din școli specii vegetale pentru a da numele acestora și utilizările lor precum și sursele cunoașterii: bunici, mame, mătuși, vecine etc.).
- să stau de vorbă la ieșirea din biserică a credincioșilor cu propunerea de a răspunde la câteva întrebări despre plante.
- să discut cu persoane aflate pe bănci în fața caselor sau „la drum”.

Cele mai interesante informații le-am obțin de la persoane de peste 60 de ani, neplicate din satul natal, cu noțiuni preluate de la bunici, părinți, mătuși, vecine (nu din cărți, reviste, emisiuni radio și televizor).

Persoanele selectate pentru chestionare au fost întrebate dacă doresc să le fie notate numele și prenumele, locul și anul nașterii, adresa sau numai unele dintre acestea. De două-trei decenii mulți localnici nu au mai vrut să le fie notat numele, anul nașterii și adresa.

În ultimele trei-patru decenii a scăzut interesul localnicilor de a colabora la strângerea informațiilor, de a dori să răspundă la întrebări.

Dacă planta numită de persoana chestionată nu-mi era cunoscută rugam să-mi fie arătată ori să fie descrisă (culoarea florilor, forma frunzelor, cum sunt fructele, dacă are un gust sau miros deosebit, unde crește).

Tipul de chestionar folosit servea scopului urmărit (obținerea de date nomenclatorice, de informații terapeutice, de

ecologie populară, de specificul localităților/zonei (montane, stepice, pomicole, viticole, mlăștinoase, cu sărături), de sexul interlocutorilor (femeile cunosc mai bine plantele ornamentale, medicinale, tinctoriale, rituale, alimentare, mistice, bărbații pe cele arboricole, furajare, melifere, ciupercile), de vârsta lor (copiii știu jucării din plante, ghicitori cu plante, persoanele vârstnice credințe și legende cu plante) etc.

Atașăm în paginile următoare principalele tipuri de chestionare utilizate.

Chestionarul CE1/1976

Chestionar etnobotanic

Ce plante cunosc sătenii ?

(Se vor enumera, în lipsa materialului viu, ierborizat sau ilustrat, toate denumirile populare de plante cunoscute de informator, cu pronunțarea specifică). Pentru a ușura determinarea speciei căreia îi aparține denumirea, se va cere informatorului:

Denumirea populară locală	Scurtă descriere a plantei (forma frunzei, culoarea florii)	Stațiunea (mediul de viață)
---------------------------	---	-----------------------------

Ce specii de plante folosesc sătenii în tratamentul bolilor oamenilor și animalelor ?

Denumirea plantei	Ce parte (organ) se folosește	Când se culege	Cum și cu ce se prepară	Contra cărei boli
-------------------	-------------------------------	----------------	-------------------------	-------------------

Ce plante se întrebuințează la vopsit (argăsit) ?

Denumirea plantei	Ce organ și când se recoltează	Cum și cu ce se extrage și se fixează culoarea	Culoarea obținută Ce se vopsește
-------------------	--------------------------------	--	-------------------------------------

Ce fructe, frunze, flori, rădăcini, semințe se mănâncă crude sau preparate din flora spontană (cules din natură) ?

Ce plante și organe (părți) de plante se utilizează în scopuri casnice (construcții, unelte, mobilier, jucării, combustibil, ornamentații etc.) ?

Ce specii de plante sunt implicate în practicile (obiceiurile) de peste an și cele de familie și în credințe ? Ce semnificații au ele în aceste ocazii ?

Ce legende și povestiri se cunosc în legătură cu unele specii de plante ?

În ce mod se oglindește lumea vegetală în toponomia și antroponomia locală ? (Se vor nota toponimele și antroponimele inspirate din nomenclatura plantelor).

Pentru plantele inferioare, ca spre exemplu ciupercile, se va cere informatorului să specifice ce ciuperci sunt socotite drept comestibile și care otrăvitoare și cum se recunosc acestea din urmă.

Se va nota de unde are persoana chestionată cunoștințele despre plante (bunici, părinți, vecini, școală, radio-televizor, lecturi).

Chestionarul se va încheia cu numele, prenumele persoanei de la care s-au notat răspunsurile la întrebări, cu adresa, locul și anul nașterii, ocupația. Dacă interlocutoarea/interlocutorul nu vrea să ofere aceste informații se va preciza doar localitatea cercetată și, dacă acceptă, vârsta și inițialele numelui și prenumelui.

Documentul se datează și se semnează de cel care a cules datele, se scrie citeț numele și prenumele și instituția căreia aparține.